

۲۰۰۵
۲۰۰۵

۱۹۸
۵

معلمان خلاق، مدارس کارآمد

تألیف: پگاه احراری، زهرا بهفر، حمیدرضا یوسفی

احراری، پگاه، ۱۳۵۶ --

معلمین خلاق، مدارس کارآمد / تألیف پگاه احراری، زهرا بهفر،
حمید رضا یوسفی، -- مشهد: تمرین، ۱۳۸۴.

ISBN: 964-7695-24-1

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیفا.

کتابنامه: ص. ۱۲۴.

۱. اندیشه و تفکر خلاق (آموزش و پرورش)، ۲. خلاقیت، الف.

بهفر، زهرا، ۱۳۵۲ - ب. یوسفی، حمیدرضا، ۱۳۴۰ - ج. عنوان.

۳۷۰ / ۱۵۷

LB ۱۰۶۲ / الف ۶ م

۸۴-۵۶۱۱ م

کتابخانه ملی ایران

نشر تمرین

معلمین خلاق، مدارس کارآمد

تألیف: پگاه احراری، زهرا بهفر، حمیدرضا یوسفی

چاپخانه روزنامه قدس

نشر تمرین (۸۹۸۳ ۳۱۱ ۰۹۱۵)

چاپ اول: بهار ۱۳۸۴

شمارگان: ۳۰۰ جلد

قیمت: ۱۲۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۷۶۹۵-۲۴-۱ ISBN:

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۵
فصل اوّل : خلاقیت چیست؟	۹
از دیدگاه روانشناسی	۹
از دیدگاه جامعه‌شناسی	۱۲
تعریف خلاقیت مبتنی بر ویژگی‌های شخصیتی فرد	۱۳
تعاریف مبتنی بر فرآیند خلاقیت	۱۴
ساختمان مغز - یادگیری و شکل‌گیری اندیشه‌های جدید	۱۶
آیا میزان بهره‌ی هوشی افراد در خلاقیت آنها مؤثر است؟	۲۰
خلاقیت و جنسیت	۲۱
ارتباط میان میزان رشد و بروز خلاقیت	۲۲
 فصل دوم: خلاق کیست؟ تفکر خلاق چیست؟	۲۵
اجزای خلاقیت	۲۸
عوامل مؤثر در بروز خلاقیت	۳۰
خلاقیت و میزان خودپذیری یا خویشتن‌پذیری	۳۲
ویژگی‌های افراد خلاق	۳۵
معلم خلاق و نقش وی در پرورش خلاقیت	۳۹

۴۵	ویژگی‌های دانش‌آموزان خلاق
۴۶	محیط خلاق
۵۱	فصل سوم: موانع خلاقیت
۵۴	موانع بیرونی (محیطی)
۵۴	عوامل تاریخی
۵۶	عوامل اجتماعی
۶۷	موانع درونی (فردی، روانشناختی)
۶۹	اینرسی تفکر (عاداتها)
۷۲	باورها
۸۳	فصل چهارم: تکنیک‌های خلاقیت
۸۶	شش کلاه تفکر
۱۰۲	تکنیک بدیعه‌پردازی
۱۰۵	تکنیک تمرکز
۱۰۷	تکنیک تحریک
۱۱۱	تکنیک راه دوم
۱۱۵	فاصله‌گذاری
۱۱۷	بارش مغزی Brain Storming
۱۲۰	اسکمپر
۱۲۵	منابع فارسی
۱۲۸	منابع لاتین

مقدمه

از اوایل دهه‌ی حاضر «خلاقیت» به عنوان یکی از قابلیت‌های اساسی ذهن انسان، به حوزه‌ی مباحث روانشناسی یادگیری و تعلیم و تربیت راه یافت. و صاحب نظران تربیتی با ارائه‌ی طرح‌ها، دیدگاه‌ها و راهکارهای علمی و عملی درصدد پرورش و آموزش آن برآمدند. زیرا بر این باور بودند که استعداد خلاقیت انسان، دریچه‌ای نامحدود و بدیع را به سوی ایده‌های نو، راه حل‌های جدید و نگرش‌ها و قابلیت‌های کارآمد می‌گشاید. و این منبع نامحدود قدرت تفکر، نهفته در وجود آدمی، زمینه‌های رشد و توسعه‌ی اجتماعی و افزایش ظرفیت‌ها و قابلیت‌های توسعه در ابعاد وسیع‌تر را به ارمغان خواهد آورد.

تا قبل از دهه‌ی پنجاه میلادی تعداد اندکی از پژوهشگران و روانشناسان توانمند راه‌هایی تجربی و عملی برای پرورش و شکوفایی خلاقیت - استعداد‌های خلاق - بیابند. گالتون^۱ از دیدگاه وراثتی به نبوغ افراد پرداخت. والاس^۲ مدلی را طراحی کرد که ضمن آن گام‌هایی در جهت تشریح فرایند خلاقه برداشته می‌شد. هاروی لمن^۳ سعی کرد تا بین جنبه‌های کیفی و کمی یک رفتار خلاق در بزرگسالی ارتباطی منطقی بیابد. در سال ۱۹۵۰ گیلفورد^۴ به هنگام سخنرانی در مجمع روانشناسان آمریکا تحقیقات معدودی را که تا آن زمان در زمینه‌های خلاقیت انجام شده بود، ارائه کرد. طبق گفته‌ی

1. G. Galton

2. G. Wallas

3. Harvey Lehman

4. Guilford

وی تا آن زمان از میان ۱۲۱۰۰۰ مقاله طی ۲۳ سال، تنها کمتر از ۲۰۰۰ مقاله کم و بیش به مسئله‌ی خلاقیت پرداخته بودند.

در خلال این سالها فعالیت در زمینه‌ی کارهای خلاق افزایش چشمگیری پیدا کرده است. یکی از مشهورترین مراکزی که در آن زمان، در رابطه با موضوع خلاقیت تشکیل شد، مرکزی واقع در دانشگاه کالیفرنیا جنوبی بود. در همین مرکز، گیلفورد پروژه‌ی تحقیقاتی خود را در زمینه‌ی استعدادهای خلاق آغاز کرد. او و همکارانش بر آن بودند تا فرضیه‌ی خود را مبنی بر این که مهمترین عامل در هوش قابلیت تفکر خلاق است، اثبات کنند.

در همین زمان، تحت سرپرستی دونالد مک میلان^۱ و فرانک بارون^۲، تحقیقات مشابهی در دانشگاه کالیفرنیا در شهر برکلی، در زمینه‌ی ویژگیهای شخصیتی افراد خلاق مانند نویسندگان، معماران، مدیران و... انجام شد.

در دانشگاه مینه سوتا شخصی به نام پل ترنس^۳ بر روی کودکان و معلمان خلاق تحقیقاتی انجام داد. او علاوه بر اینکه ارتباطی بین سن و میزان خلاقیت در کودکان و نوجوانان یافت توانست ارتباط مهمی میان خلاقیت و محیط نیز پیدا کند.

در اوایل همین دهه اسبورن^۴ در کتاب خود با عنوان «تصورات عملی» بنیادهای تفکر خلاق را پایه‌گذاری کرد. و به دنبال آن ریاست اولین جلسه‌ی سالانه‌ی مؤسسه‌ی حل مسأله با روش خلاق را برعهده گرفت. این بنیاد در حال حاضر نیز مجله‌ی رفتار خلاق را منتشر می‌کند که به صورت اجتماعی به مسأله‌ی خلاقیت می‌پردازد.

1. D. Macmillan

2. F. Baron

3. E. P. Torrance

4. Alex. F. Osborn

در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ نیز با تصویب قانونی، برنامه‌هایی جهت آموزش خلاقیت، پشتیبانی از آموزش خلاقیت به کودکان رسمیت یافت.

در ایران آموزش و پرورش استعداد‌های خلاق بسیار دیر مورد توجه قرار گرفت ولی در همین مدت کوتاه فعالیتهای چشمگیری در حیطه‌های گوناگون علمی و پژوهشی در این زمینه انجام شد که تغییرات بنیادی در اصول آموزشی را می‌توان تا حدودی وابسته به آن دانست. که «ضرورت مدرسه محور بودن نظام آموزشی» سال ۱۳۷۵ از آن جمله است.

اگرچه هنوز تا رسیدن به وضع مطلوب تعلیم و تربیت خلاق، راه درازی در پیش است در حالی که رشد و توسعه در جوامع مختلف با سرعت چشمگیری انجام می‌شود، نیاز به تلاش بیشتر در زمینه‌ی مطالعات علمی و عملی و پژوهشهای مستند در رابطه با یافتن راهکارهای مناسب برای پرورش خلاقیت در نسل امروز بیش از پیش ضروری به نظر می‌رسد.

و در این میان سهم دانش‌آموزان به عنوان منابع سرشار از جاذبه‌ها، دریافته‌ها، ادراکها و توانایی‌ها کم و بیش نادیده گرفته شده است. با تربیت صحیح و به کارگیری ابزارها و فنون مناسب جهت آموزش خلاقیت می‌توان علاوه بر به فعل درآوردن استعداد‌های بالقوه‌ی آنان عملاً به پرورش پویایی و شکوفایی اندیشه‌های خلاق دست یافت. نقش معلم به عنوان نقطه‌ی آغاز حرکت به سوی پرورش نسل خلاق آینده انکارناپذیر است. آنچه در پیش روی شماست، با هدف ارائه‌ی راهکارهای علمی و عملی دیدگاهها، مطالعات و تحقیقات، به بررسی راههای پرورش خلاقیت در معلم و دانش‌آموز به عنوان دو محور اصلی آموزش و پرورش می‌پردازد.